

Wij zijn min of meer kerkelijke doemdenkers geworden. En in de dorpen denken wij niet alleen doem van de kerk, maar ook van het dorp. Wij vrezen dat de dorpskerken leeglopen en dat de dorpsgemeenschap verloren gaat. Is onze vrees terecht?

Leve de Dorpskerk

Wim Beekman

Ds. W.B. Beekman is predikant van de Protestantse Gemeente te Warns, Skarl en Laaxum en van de Hervormde Gemeente te Molkerum.

In 2011 deed ds. Beekman onderzoek naar de 'mogelijkheden en beperkingen van kleine kerkelijke gemeenten in kleine dorpsgemeenschappen'. Hij vond, met name bij sociologen, opmerkelijke positieve verwachtingen voor dorp en kerk.

Dorpen lopen niet leeg

Wanneer ik bij sociologen te rade ga dan blijken de dorpen niet leeg te lopen. Er zijn enkele plattelandsregio's waar het knijpt: Oost Groningen (het verhaal van het momenteel met man en macht overeind gehouden dorp Ganzedijk spreekt boekdelen), Zeeuws Vlaanderen en de Oostelijke mijnstreek in Limburg hebben het moeilijk. Maar uit landelijke cijfers blijkt dat verhuizing uit de dorpen en naar de dorpen elkaar al sinds 1995 in evenwicht houden. Rondom 2035 voorziet het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in Nederland een evenwicht tussen bevolkingstoename en afname; daarna verwacht het enige krimp, in de dorpen iets meer dan in de steden. Daar valt best mee om te gaan, zeker door dorpen die hun sterke punten (ligging, economie) weten uit te buiten.

Dorpen ontgroenen en vergrijzen niet

Het spookbeeld van de vergrijzing en ontgroening van de dorpen valt ook hard mee. Jongeren

van 20-34 jaar gaan gemiddeld meer uit de dorpen weg. Maar 35-plussers komen relatief meer in de dorpen terug en daarmee blijft het aantal 0-19-jarigen goed op peil. De vergrijzing van onze bevolking in het algemeen is ook minder ingrijpend dan ik altijd gedacht heb. Rondom 2025 verwacht het SCP dat de vergrijzing het hoogtepunt heeft bereikt en vanaf 2040 verwacht het juist weer afname van de vergrijzing. Nog even volhouden dus!

Het beste van twee werelden

Het leven in een dorp is overigens wel veranderd. De huidige dorpsbewoner is behalve met het dorp ook bekend met de stad. Door werk, familie of als eerdere woonplaats. Men kiest het beste van twee werelden: het beste van de nieuwe en de oude tijd. Men geeft zich in en aan het dorp, maar houdt daarbij de eigen grenzen in het oog. Geen dorpsdwang en sociale controle, maar een dorpsgemeenschap waar men bewust voor kiest en ook best het één en ander voor wil doen. Dit in elke afzonderlijke situatie en

naar eigen vrije keuze. Een mooi voorbeeld is de kerkelijke gemeenschap in een dorp. Daar is niet meer ieder vanzelfsprekend lid van. Wel kiest een gedeelte van de dorpsbevolking er bewust voor lid te zijn, de ander minder betrokken, ieder naar eigen keuze.

Dorpskerken overleven

Tot zover de toekomst van de dorpen. Maar hoe zit het met de toekomst van de kerken? Ook daarover bleken de sociologische rapporten van de afgelopen jaren positiever dan over het algemeen wordt aangenomen. De laatste rapporten laten zien dat de secularisatie en de teruggang in het kerkelijk leven een plafond aan het bereiken zijn. Zowel het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) als het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verwachten dat de teruggang in het kerkelijk leven minder hevig zal worden en dat de kerkelijkheid zal stabiliseren. Zelf valt me dat al zo'n jaar of tien op in de dorpen waarin ik regelmatig als dominee voorga. De teruggang is 25 jaar geleden hevig geweest, maar inmiddels lijkt het aantal kerkgangers minder hard af te nemen en in een aantal kleine dorpen en steden stabiel te worden. Het CBS en SCP verwachten dat de komende tijd ongeveer een derde deel van de bevolking lid zal blijven van een kerkgenootschap en dat iets meer dan een tiende van de Nederlandse bevolking geregeld naar de kerk zal blijven gaan. Dit houdt gelijke tred met de kerkelijkheid van de jeugd en de jongeren nu. Zo zal het in de toekomst voor de hele bevolking worden, denkt

het SCP. In de dorpen verwacht het SCP dat die betrokkenheid hoger zal zijn dan gemiddeld in het land.

Onze eerste bange vragen zijn beantwoord: De kerk en het dorp hebben goede kans te overleven. Vervolgens komt een derde vraag, vaak even bevreesd, om de hoek kijken: 'Wat kunnen we doen om onze dorpsgemeente te helpen overleven?' Ik zie een aantal mogelijkheden.

Durf als dorpskerk een minderheid te zijn Wij zijn als kerk een minderheid geworden. Durf dan ook als kerk minderheid te zijn. Wij hebben de kerkelijke machtspositie verloren. Daar worden we als kerk niet minder van, temeer omdat diegenen die als actief kerklid overblijven hiervoor een bewuste en gemotiveerde keuze maken. Bovendien is het mijn overtuiging dat kerken geroepen zijn om te dienen, niet om te heersen. En dat gaat beter vanuit een minderheids- dan een meerderheidspositie. Gastvrijheid is het grootste goed van de minderheid: we verwelkomen ieder die geregeld wil meeleven, ook wie enkel bij doop, trouw en rouw het aangezicht van God zoekt. En ieder tussen die beide uitersten in.

Maak de dorpskerk zo 'dorpseigen' mogelijk

Een bestaansvoorwaarde voor de dorpskerk is dat deze haar wortels heeft en houdt in het eigen dorp. Een dorpskerk ingebed in het eigen dorp

Gastvrijheid
is het
grootste
goed van de
minderheid

De kunst van het gewoon zijn

is een deel van het systeem, van de gemeenschap van het dorp zelf. De dorpskerk is een steunpilaar voor het dorp en het dorp is een steunbeer voor de dorpskerk. Anderzijds ervaart iedere kleine dorpsgemeente dat je niet zonder de buurgemeenten kunt. Bij iedere dorpsgemeente staat 'eigen' altijd in een spannende verhouding met het 'samen'. Omdat men graag het eigene wil behouden. En toch ook niet zonder 'samen' kan. Maar de gouden regel is wat mij betreft altijd: 'Eigen blijven waar het kan en samen doen waar het moet'. En niet andersom. Ik geloof niet in grote regionale kerkelijke verbanden op het platteland. Bovenplaatselijke kerkelijke verbanden doen de kerkelijke gemeentes in de dorpen verdampen. Met schaalvergroting jaag je God en zijn gelovigen Jorwerd uit.

Maak de dorpskerk zo 'gewoon' mogelijk Als gelovigen hebben wij de neiging het eigene van de kerk in het bijzondere te zoeken. In

vernieuwende vormen van kerk zijn en bijzondere activiteiten. Het dorp leert mij de kunst van het gewoon zijn. In een dorp is kerk zijn heel eenvoudig: God en de mensen dienen. Waar het de mensen betreft er persoonlijk en attent voor elkaar zijn. Goed voor elkaar zorgen en daarin niet eenkennig zijn. En wat God betreft eenvoudig 'de Godslamp brandende houden'. Doen wat de kerk altijd heeft gedaan: de liturgie vieren op hoogtijdagen in de week en in het jaar. Met een vaste kern gelovigen en ook met hen die daar zo nu en dan aan mee willen doen.

Maak de organisatie van de dorpskerk zo 'licht' mogelijk

Het Sociaal en Cultureel Planbureau signaleert dat het steeds meer een probleem wordt in een dorp om kader en vrijwilligers te vinden. Het SCP pleit daarom voor 'minder verplichtende en creatieve vormen van vrijwilligerswerk'. Daar kunnen we als dorpskerk van leren. Niet meer telkens weer zware organisaties – zoals

een volledig opgetuigde kerkenraad – vullen met vele vrijwilligers die voor vele jaren een verplichting aangaan om alle voorkomende werkzaamheden te verrichten die bij een kerkenraadslidmaatschap behoren. In plaats daarvan kunnen we vrijwilligers zoeken voor werkzaamheden op deelgebieden, die een begin en ook een duidelijk einde hebben. De kerkenraad zelf kan dan kleiner worden. Het kerkordelijk minimum is acht kerkenraadsleden, in gemeenten met minder dan 300 leden kan het aantal kerkenraadsleden nog verder worden teruggebracht. Zelf vind ik een kerkenraad met enkele leden voldoende. Ik denk minimaal aan een voorzitter, een scriba en een beheerder/kerkrentmeester die, geadviseerd door een dominee, samen de verantwoordelijkheid dragen voor de gemeente als kerkelijk rechtspersoon. Zij zijn formeel ‘eigenaar’ van het kerkgebouw en verantwoordelijk voor het onderhouden van de predikantsplaats. Voor de overige kerkelijke taken kan men vrijwilligers voor deelgebieden zoeken. Daarbij komen zogenaamde ‘informele groepen’ in beeld.

Maak de dorpskerk zo ‘informeel’ mogelijk

Sociologen stellen dat informele groepen meer en meer het sociaal bindweefsel van de gemeenschap worden. Een informele groep is een groep mensen met een beperkt doel, zonder statuten en andere formele verbanden. Bijvoorbeeld een groepje senioren dat in het plaatselijke verzorgingshuis wekelijks een ochtend de biljartkamer huurt en daar samen

gaat biljarten, zonder daar een speciale vereniging op te richten. Informele groepen rijzen als paddenstoelen uit de grond, ook binnen de kerken. Bijbelleesgroepen die zichzelf redden, incidenteel een dominee erbij vragen. Een doe-het-zelf zanggroep die aanbiedt kerkdiensten te ondersteunen. Gemeente-groei-groepen die spontaan ontstaan en van anderen een bijdrage leveren aan de gemeenteopbouw. Neem dit als organisatieprincipe: stimuleer per onderdeel van het gemeentelven de vorming van een informele groep. Deze trachten vervolgens voor het grootste deel zichzelf te redden. Waar nodig scheidt een (kleine) kerkenraad de voorwaarden, organiseert eventueel overleg tussen alle verschillende groepen en stelt de dominee beschikbaar voor advies en hulp. Zo maken we in plaats van een zware formele structuur van kerkelijke raden, commissies en werkgroepen, een netwerk van op zich zelfstandige, actieve, zelfwerkzame en flexibele groepen. Naast een kleine formele kerkenraad.

Slaag erin de vreugde te bewaren

Tot slot: de grootste mogelijkheid om te overleven als dorpskerk hebben wij als we erin slagen de vreugde te bewaren. Indien wij erin slagen binnen het dorp het plezier van het menszijn en de vreugde van de Godsdienst te bewaren, dan houden wij recht op bestaan binnen het dorp. En als we er dan ook nog in slagen onze eigen vreugde in geloven en leven, en in de verbinding daartussen, te behouden, dan zullen we kerk in het dorp kunnen doordragen naar de volgende generaties. ■

Vreugde bewaren in geloven en leven

De studie ‘Leve de dorpskerk’ is te downloaden van: <http://www.molkwerum.nl/Studieverslag.pdf>